

Kırsal Yerleşimlerde Gençlerin Göç Etme Eğilimleri ve Etkileri: Bitlis İli Adilcevaz İlçesi Örneği

Migration Tendencies and Effects of Young People in Rural Settlements: A Study of Adilcevaz District in Bitlis Province

Md Moynul Ahsan^a , Dilaver Duman^b

^a Department of Real Estate Development and Management, Ankara University, Ankara, Türkiye
moynulurp01@gmail.com (Corresponding Author)

^b Department of Real Estate Development and Management, Ankara University, Ankara, Türkiye

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Bitlis İli Adilcevaz İlçesi’ndeki gençlerin göç eğilimleri ve etkilerinin incelenmesidir. Çalışma sırasında nitel çalışma olarak gençlerle bir odak grup görüşmesi, anahtar bilgi verici ve nicel olarak, Adilcevaz’dan göç etmiş 15-24 yaş arasında 320 gence çevrimiçi anket uygulanmıştır. Araştırmada göç eden gençlerin çoğunluğunun öğrenci olduğu ve bu gençlerin çoğunlukla aileleriyle birlikte göç ettiği tespit edilmiştir. Gençlerin yaklaşık %47 oranında en fazla Marmara Bölgesi’ne göç ettiği tespit edilmiştir. Gençlerin yaklaşık %78’i daha önce göç etmiş akrabalarının verdiği olumlu bilgilerin göç etmelerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Gençlerin göç sonrası yaşadıkları zorluklar ele alınmıştır. Odak Grup Görüşmesi ve Anahtar Bilgi Verici bölgesi’nin hizmet ve olanaklar açısından Doğu Anadolu Bölgesi diğer bölgelere göre geride kaldığı tespit edilmiştir. Araştırmada, ilçede işgücünün azaldığı, genç nüfusun çok az olduğu veya neredeyse hiç olmadığı, dolayısıyla tarım ve hayvancılık sektörünün gelişmesi için ciddi engel oluşturduğu tespit edilmiştir. Adilcevaz İlçesinde kırsal kalkınma için kadınlara önem verilmesi, iş yaşamına teşvik edilmesi, mevcut turistik alanların iyileştirilmesi, tarım ve hayvancılık sektöründe gençlerin bilinçlendirilmesi, teşvik edilmesi ve ekonomide aktif rol almaları için katkı sunulmasının gerekli olduğu önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İç Göç, Kırsal Yerleşimler, Gençler, Doğu anadolu bölgesi, Türkiye

Abstract

The aim of this study is to examine the migration tendencies and effects of young people in the Adilcevaz District of Bitlis province located under the Middle East Anatolian Region of Turkey. As a qualitative study, a FGD with a young group of people and 6 KII with the young people; and as a qualitative study, an online questionnaire survey of 320 young people aged between 15–24 who migrated from Adilcevaz district have been conducted in this study. It has been found that the majority of young people who migrated were students and most of them migrated with their families. It has found that around 47% of the young people migrated to the Marmara Region. Around 78% of the youth stated that the pragmatic information given by their relatives who had migrated before was effective in their migration period. The difficulties experienced by the youth people after migration are also focused in this study. From FGD and KII, it has been found that the Middle East Anatolian Region lags behind in terms of services and opportunities than other regions of Turkey. This study found that the workforce in the district has decreased and the young population is very low or almost absent which is a serious obstacle for the development of the agriculture and livestock sectors in the district. The study recommends that it is necessary to prioritise women for rural development in the district, encourage business life, improve existing touristic areas, raise awareness and encourage youth in the agriculture and livestock sectors, and contribute to their active role in the economy.

Keywords: Internal migration, Rural settlements, Young people, East Anatolia Region, Turkey

For Citation: Ahsan, M. M. & Duman, D. (2022). Kırsal Yerleşimlerde Gençlerin Göç Etme Eğilimleri ve Etkileri: Bitlis İli Adilcevaz İlçesi Örneği. *Journal of Academic Value Studies*, 8(3), 231-243. <http://dx.doi.org/10.29228/javs.63782>

Received: 28.07.2022

Accepted: 25.09.2022

This article was checked by *intihal.net*

1. Giriş

İnsanlar tarih boyunca çeşitli nedenlerden dolayı yaşadığı mekânlardan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu ayrılma gönüllü olmanın yanı sıra insanların yeteneklerini ve tercihlerini etkileyen; sosyal, siyasi, ekonomik, çevresel, iklim vb. koşullar olarak da görülmektedir (Ahsan, 2019; Ahsan,2017). Dolayısıyla, göç insan ve mekân üzerinde çok yönlü bir etkiyi beraberinde getirmiştir (Ahsan, 2019; Ahsan, 2017). 20.Yüzyılın ikinci yarısının başlamasıyla birlikte uluslararası göçün sebep olduğu sorunlar, küreselleşmenin etkisiyle yaygınlaşma ve yoğunlaşmaya başlamıştır (Ayyıldız ve Karataş, 2021). Doğu-Batı arasındaki önemli bir geçiş güzergâhı olan Anadolu'da yıkılan ve kurulan medeniyetler için ayrı bir önemi bulunan göç, Türkiye içinde (iç göç) de çok yönlü etki göstermektedir (Ekici ve Tünel, 2015). Türkiye coğrafi, stratejik, kültürel, siyasi ve jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca önemli göç yollarından biri olmuştur (Aslantürk, 2020).

Türkiye'deki göç çalışmalarına bakıldığında, Türkiye'deki iç göçlerin neden ve sonuçlarını gösteren birtakım çalışmalar yapılmıştır. Şen (2014), çalışmada, tarımda makineleşme ve hızlı nüfus artışı ile birlikte insan gücüne duyulan ihtiyacın azaldığını ve işsiz olan kişilerin sanayisi gelişmiş olan kentlere doğru göç etmeye başladığını ifade etmektedir (Şen, 2014). Özdemir (2012), göçlerde siyasal, kültürel, sosyal ve ekonomik birden fazla faktörün etkili olduğunu belirtmiştir (Özdemir, 2012). Özdemir (2012) 1950'li yıllardan sonra, Türkiye'de kırsal kesimlerde tarımda makineleşmeyle birlikte iç göçün arttığını, kırsal ve kentsel nüfus dağılımının büyük ölçüde değiştiğini, bunun sonucu olarak da toplumsal sorunların artmasına ve bunlara yeni sıkıntıların eklenmesine neden olacağını ifade etmektedir. Tarımda makineleşmenin artmasıyla kırsal kesimlerde işsizlik sorununun ortaya çıktığını, kapitalizmin kırsal yerleri etkilemesi ve bu etkilerin bırakmış olduğu olumsuzluklar ile birlikte tarımsal üretim yapanların bu durumdan zarar gördüğüne değinmektedir.

Devletin kırsal alanlardaki altyapı ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olmasının bölgedeki halkın göç etmesine neden olduğunu belirtmektedir. Devletin tarımdan elini çekmesi ve üretimin kapitalist tüccar kesimin eline bırakılmasıyla, toprağı kalmayan halkın geçim sıkıntısı yaşadığını bu durumdan dolayı da sanayi yatırımlarının fazla olduğu kentlere göç etmek çekici bir hal alarak, ülkede kırsal ve kentsel farklılıkların oluşmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Örneğin, Ardahan'da insanların işsiz olması, olumsuz iklim ve coğrafi şartlar, eğitim ve sağlık sektöründeki noksanlıklar göçe etki eden olumsuz faktörler olarak sıralanmıştır. (Kızılkaya, 2014; Birinci, 2018). Kızılkaya (2014), kentsel yerlerdeki gelir seviyesi ve yaşam standartlarındaki artışın, göçe etki eden olumlu nedenler arasında göstermektedir. Ardahan'dan göç edenlerin birçoğunun 15 yıl ve daha öncesinde göç ettiğini, göç edenlerin eğitim seviyesinin düşük ve orta yaş grubu içindeki insanlardan ibaret olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, göçlerde terörün etkisinin olmadığını belirtmiş fakat aileler çocuklarının geleceğini düşündüğünden dolayı, kırsal alandaki eğitim olanaklarının yeterli düzeyde olmaması sebebiyle ve kadınların şehirlere gelin gitmesi ile de göçlerin arttığını ifade etmiştir (Kızılkaya, 2014). İkinci örnek ise, Yulafçı (2014), Samsun'da kentlere göç etmede göçün itici nedenlerinin, elektrik, su, telefon arızaları, ulaşım yollarının kötü durumda oluşu, köylerdeki eğitim, sağlık ve altyapı olanaklarının yetersiz seviyede oluşunun köylerde yaşam konforunu düşüren nedenler olduğunu belirtmiştir (Yulafçı, 2014).

Köylerde geçim kaynağı, tarıma dayalı olduğundan tarım haricinde başka iş imkânlarının olmaması, sulama kaynaklarının ve altyapının yetersiz seviyede olması, tarımsal arazilerin bölünmüş ve dağınık şekilde olması, tarladan alınan ürünlerin aileyi geçindirmek için yeterli olmamasının, tarım faaliyetlerini azaltarak, göçü hızlandırdığını ifade etmektedir (Yulafçı, 2014). Ekmekçiler (2011) kırsal kesimlerden Diyarbakır'a göç edilmesinin en önemli nedenlerinin, ekonomik faktörler, kan davaları, terör, sağlık ve eğitim olanaklarına erişimin yetersiz olması gibi nedenler olduğu tespit edilmiştir Gençlerin kırsal alanlardan Diyarbakır'a göç etmelerini çekici hale getiren bir diğer faktör ise aşiret, akraba ve aile büyüklerinin etkisi altında kalmalarıdır. Çoğunlukla ekonomik nedenlerle göç edilmiş olsa da halk, yine de en büyük sıkıntının işsizlik olduğunu ifade etmektedir. (Ekmekçiler, 2011).

TÜİK (2022)'e göre, Türkiye'de nüfusun %6.8'i köylerde yaşamaktadır, il ve ilçe merkezinde yaşayanlar ise % 93,2 olarak tespit edilmiştir. Köy ve beldelerde yaşayan nüfusun en yüksek olduğu il Afyonkarahisar, köy ve beldelerde yaşayan nüfusu en düşük il Tunceli olarak belirlenmiştir. Nüfusu en az olan köy ise Bitlis'teki Kayalıbağ köyü olarak tespit edilmiştir, köyde 1 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2022). Bu çalışmada Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Bitlis ili Adilcevaz ilçesindeki gençlerin göç etme eğilimleri ve etkileri incelenmiştir. 2022 yılı itibarıyla 352,277 nüfusa sahip olan Bitlis, Türkiye'nin az nüfuslu illerinden biridir (TÜİK, 2022). 2011 yılından bugüne kayda değer bir nüfus artışı olmamıştır. Bu nüfusun %65,1'i şehirlere yaşamaktadır. Yüzölçümü 8.294 km² olan Bitlis'te km²'ye 42 kişi düşmektedir. İlde yıllık

nüfus artış oranı %0,83 seviyesindedir. Nüfusun hareketliliğini ve yapısını etkileyen çok önemli bir faktör olarak göç, Bitlis'te etkisini fazlaca göstermektedir. Göçler iç göç, dış göç, kısa ve uzun süreli göçler şeklinde gerçekleşebilmektedir. Tüm bölge için çok önemli bir olgu olan göç, iş, eğitim ve sosyal olanaklar bakımından daha gelişmiş olan şehirlere doğru yaşanmaktadır. Tablo 1'de Bitlis ilinin itici ve çekici göçü gösterilmiştir. Tabloda 2007 – 2017 yılları arası Bitlis'in itici ve çekici göçü görülmektedir. Göç hızının çift hanelerde olması ve bu rakamların azalış göstermemesi gelecek yıllarda da göç olgusunun devam edeceğini göstermektedir.

Tablo 1. Bitlis ilinin itici ve çekici göçü

Dönem	Çekici göç	İtici göç	Net göç	Net göç (%)
2007-2008	11.721	20.957	-9.236	-27,86
2008-2009	11.594	16.485	-4.891	-14,78
2009-2010	10.800	15.347	-4.547	-13,74
2010-2011	11.419	16.610	-5.191	-15,30
2011-2012	10.998	16.886	-5.888	-17,31
2012-2013	11.314	16.174	-4.860	-14,31
2013-2014	11.447	17.470	-6.023	-17,66
2014-2015	11.936	18.801	-6.865	-19,96
2015-2016	12.571	18.074	-5.503	-16,00
2016-2017	12.989	19.097	-6.108	-17,73

Kaynak: TÜİK, 2021a

Adilcevaş'da gençlerin göç etme nedenleri detaylı bir şekilde araştırılmış olup bu nedenler üzerinde göçün bıraktığı etki ve gençlerin gittikleri yerlerdeki durumları üzerinde tespitler yapılmıştır. Gençler üzerinde durulmasının başlıca sebepleri; iş gücü, istihdam, kırsal kesimdeki genç nüfusun azalması, kentlerde bulunan gençlerin işsizlik problemi yaşamaması, kırsal kesimde genç nüfusun yetersizliği gibi nedenlerdir.

Çalışmada, Adilcevaş örneği ele alınarak, son yıllarda gençlerin kırsal kesimlerden yoğun bir şekilde ilçeyi terk etmesinin sonucu olarak genç nüfusun azalması, kırsal alanlarda iş gücünün azalması ve bu durumun kırsal alanlarda bıraktığı etkiyi yakından incelemek amaçlanmıştır. Adilcevaş'daki sağlık, eğitim, sosyal, kültürel faktörlerin gençlerin göç etmelerine ne düzeyde etki ettiği, gençlerin göç ettiği büyük şehirlerin kırsal kesime göre olumlu ve olumsuz yanları, göç edildikten sonra ne tür zorlukların yaşandığı vb. sorunlar çalışmada detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu çalışma gençlerin bölgeyi neden terk etmek istediği, terk edilen kırsal alanlarda gençlerin bırakmış olduğu etkilerin neler olduğunu göstermek adına yapılan bir çalışmadır.

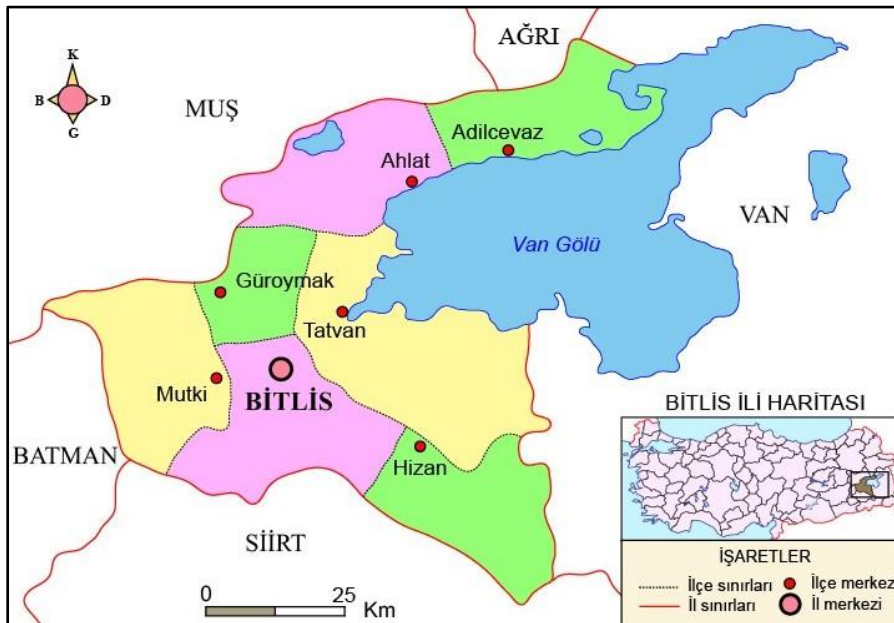
2. Doğu Anadolu Bölgesi ve Çalışma Alanı Hakkında

Ülkenin Doğu Anadolu bölgesinde düşük gelir, düşük eğitim seviyesi, yetersiz sağlık hizmetleri, yüksek işsizlik, kırsal kesimdeki genç nüfus yetersizliği, göç, olumsuz coğrafi ve iklim koşulları vs. yer almaktadır. Bölge bu nedenlerden dolayı diğer bölgelerden geri kalmıştır (Karaalp-Orhan 2020; Şengün ve Boyraz 2008). İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS) sınıflandırmalarına göre, Türkiye 12 bölge ve 26 alt bölgeye ayrılmıştır ve Türkiye'de Orta Doğu Anadolu Bölgesi (TRB) geri kalmış bölge olarak adlandırılmaktadır (Eurostat 2021; TÜİK, 2020). Doğu Anadolu bölgesinde gençlerin göç etmesi Türkiye'deki aileleri, toplumsal yapıyı ve bir bütün olarak ülkeyi derinden etkilenmektedir. İç göç, bölgesel eşitsizliği, dengesiz kalkınmayı vb. yoğunlaştırabilen bir göstergedir. Türkiye'de iç göçler daha çok kırsal alanlardan, iş imkânlarının yetersizliği, terör olayları, iklim ve coğrafi koşullar, refah eksikliği vb. nedenlerle, sanayinin faaliyet gösterdiği büyük şehirlere doğru gerçekleşmektedir. Büyük şehirler kırsal alanlara göre daha çok gelişmiştir, hizmet sunum olanakları ve refah düzeyi yüksek, çalışma alanları çeşitlidir. Gençlerin göçü, Türkiye'de, özellikle Doğu Anadolu bölgesinde, aileleri, toplumları ve bir bütün olarak ülkeler üzerinde derin etkiler bırakmaktadır (Öcal ve Eren, 2016).

Doğu Anadolu bölgesinin iklim özellikleri üzerinde, bölgenin coğrafi mevkii (enlem–boylam), dağlık oluşu, yüksek dağ sıraları ile denizin etkilerinden uzaklığı gibi faktörler etkilidir. Bölgede şiddetli bir karasal iklim hüküm sürmektedir (Khalaf, 2006). Türkiye’de kırdan kente göç, 1950’li yıllarda sanayi devrimi ile başlamış olup hala devam etmektedir. Kırsal alanda yaşayan nüfusun büyük bir bölümü tarımsal faaliyet ile geçimlerini sağlamaktadır. Artan nüfus ile tarımdan sağlanan gelirin yetersiz kalması, tarım arazilerinin çeşitli nedenlerle parçalanmasıyla tarım işletmelerinin düşük gelirli küçük işletmelere dönüşmesi, tarımsal üretimde yeni gelişmeler ile makine kullanımının artmasıyla iş gücüne olan talebin azalması gibi özellikle ekonomik kaynaklı nedenlerle köyden kente göç gerçekleşmektedir (Yalçın ve Kara, 2016). Doğu Anadolu Bölgesi’nin doğal nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üstünde olsa da bölge dışına verilen göç nedeniyle nüfus artış hızının düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Nüfus artış hızındaki düşüşün en önemli nedeni doğurganlığın azalması ve göçtür. Doğu Anadolu Bölgesi’nde göçün önemli bir problem olduğu ve özellikle kırsal alanların giderek boşaldığı anlaşılmaktadır. Gerekli önlemlerin alınmaması durumunda nüfus kaybına bağlı olarak kırsal alanların sahip olduğu potansiyelden yararlanma düzeyi iyice azalabilir. Bölge genelinde sosyal ve ekonomik alanlarda yatırımların yapılması ve yeni iş olanaklarının oluşturulması ile göçün ve nüfus kaybının azaltılabileceği düşünülmektedir (Khalaf, 2006).

Tarım, hayvancılık, arıcılık, madencilik, sanayi ve turizm Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki başlıca ekonomik faaliyetler olarak görülmektedir. Bölgede, arazinin engebeli yapıda olduğu, yükseltinin fazla olduğu ve karasal iklim görüldüğü için tarım yeterli düzeyde gelişmemiştir. İstihdam düzeyi diğer bölgelere oranla çok düşük kalmıştır. Halkın büyük bir çoğunluğu çiftçilik, besicilik, inşaat sektöründe çalışmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi’nde dönemlere göre net göç oranı % 58.47 (Khalaf, 2006). Doğu Anadolu bölgesi en çok göç veren bölge konumundadır. Doğu Anadolu Bölgesi’nde göç olgusu, bilhassa 1980’li yılların ortalarından itibaren terör ortamının neden olduğu güvenlik ve iktisadi sorunlardan kaynaklanan bir etken olarak ortaya çıkarak oldukça büyük nüfus gruplarının yaşadıkları yerleşim yerlerini terk etmelerine neden olmuştur. Son 35 yıllık göç seyrine bakıldığında 1985-1990 yıllarını kapsayan beş yıllık süreç, bölgenin en fazla göç verdiği dönem olarak görülmektedir (Khalaf, 2006). Aynı zamanda, bölgede kırsal alanlarda yeterli iş imkânının olmaması, miras yoluyla arazilerin bölünmesi veya çiftçilikle geçinen ailelerin topraksız kalmaları, kan davası, yayla yasağı vb. bölge içi ve dışına göçün başlıca nedenleri arasında görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı doğuda göç olgusu kaçınılmaz bir hal almaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan ailelerdeki çoğu gencin kente göçü söz konusudur. Bu çalışmada ayrıntılı bir tablo ortaya koymak amacıyla, Orta Doğu Anadolu Bölgesi’nde (TRB) Bitlis İli Adilcevaz İlçesi’nde (TRB2) yer alan Van Alt Bölgesi’ndeki (TRB2) gençlerin göç eğilimleri ve etkileri incelenmiştir (Eurostat, 2021; TÜİK, 2020). Bitlis ili Adilcevaz İlçesi’nin kuzeyinde Muş İli’nin Malazgirt ilçesi, güneyinde Van gölü, doğusunda Ağrı İli’nin Patnos ilçesi ve Van İli’nin Erciş ilçesi, batı tarafında ise Bitlis İli’nin Ahlat ilçesi bulunmaktadır. Adilcevaz ilçesi Van gölüne kıyısı olan ayrıca Türkiye’nin en büyük 3. Dağı olan Süphan Dağı eteklerinde bulunan nüfusu 30.500 olan bir ilçedir.

Şekil 1. Türkiye haritasında Bitlis İli ve Adilcevaz ilçesi

Kaynak: bikader.com, Erişim Tarihi: 26.08.2022

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi Bitlis İli Adilcevaz ilçesindeki gençlerin göç eğilimlerini ve göçün etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır. Veri kaynakları nicel ve nitel araştırmalardan oluşmaktadır. Sonuç olarak, gençlerin perspektifinden, makalelerden, hükümet raporlarından elde edilen ikincil bilgilerden bulgu çıkarılmış ve analiz yapılmıştır.

3.1. Nicel Çalışmalar

Çalışma esnasında gençler üzerinde incelemeler yapılmış olup 15-24 yaş arası gençlerin göç etme eğilimleri ve kırsal alanların güncel durumu SPSS programı kullanılarak incelenmiştir. Anket çalışmasında en büyük grubu (%52,7) 21-23 yaş aralığında, ardından 18-20 yaşları (%23,8), 24 yaşları (%21) ve 15-17 yaş aralığında (%2,5) katılım sağlanmıştır. Anket toplamda 320 gençle gerçekleştirilmiştir.

3.2. Nitel Çalışmalar

Çalışma sırasında 4 kız ve 9 erkek olmak üzere 13 gence cinsiyet, iş, medeni durum, eğitim düzeyi açısından heterojen yapıdaki bir gruba FGD-Focus Group Discussion (Odak Grup Görüşmesi) uygulanmıştır. Göç etkisinin ve eğilimlerinin derinliğini elde etmek için 6 katılımcı ile KII- Key Informants Interview (Anahtar Bilgi Verici Görüşmesi) gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın amacına ve tasarımına uygun kriterleri sağladığı için aşağıdaki kişilerle görüşülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. KII gerçekleştirilmiş olan gençlerin listesi

Sıra	İsimler	Meslek	Yaş	Mezuniyet
1	Âdem	Öğrenci	20	Lise
2	Şahin	İnşaat işçisi	24	Ortaokul
3	Derya	Öğretmen	22	Üniversite
4	Ferhat	Fabrika işçisi	24	İlkokul
5	Baran	Öğrenci	22	Lise
6	Delal	Öğrenci	18	Lise

4. Bulgular ve Tartışmalar

4.1. Anket Sonuçları ve Değerlendirilmesi

4.1.1. Gençlerin sosyo-ekonomik profili

Bitlis Adilcevaz'dan göç edenlere, google formları online anket yöntemi kullanılarak uygulanmıştır. Ankette katılımcıların %59,2'si üniversite, %27,9'u lise, %10'u ortaokul, %1,6'sı ilkokul, %1,3'ü lisansüstü mezundur. %92,1'i bekâr %7,9'u evlidir. Çalışmada yoğunluğun bekâr insanlardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların %64,2'si öğrenci, %13,8'i işsiz, %11'i diğer meslek gruplarında, %5'u memur, %2,5'i serbest meslek, %2,2'si çiftçi, %1,3'ü esnaftan oluştuğu görülmektedir. 320 katılımcının %28'i 1300 TL'den az, %25,2'si 2001-3000 TL arasında, %13,4'ü 3001- 4000 TL arasında, %12,4'ü 1301-2000 TL arasında, %11,8'i 4001-5000 TL arasında ve %9,2'sinin ise 5000 üstü gelire sahip olduğu görülmektedir.

4.1.2. Göçün nedenleri

Çalışmada anket analizleri incelendiğinde erkeklerde ilkokul mezunu bireylerin göç etme yüzdesi %3,7'dir. Erkeklerde %64 oranı ile en çok göç 21-24 yaş aralığındaki üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Kızlarda ise en az göç %12,5 oranında 15 yaş aralığındadır kızlarda en çok göç %30'luk dilimde 24 yaş aralığında üniversite mezunları tarafından gerçekleştirilmiştir. Göç oranlarına bakıldığı zaman kızlardaki göç oranı erkeklere göre daha dengeli dağılmıştır. Kızlarda hemen hemen her yaşta göç yüzdeleri birbirine daha yakın iken erkeklerde bu oran daha dengersiz dağılmıştır.

Araştırmadan göç eden gençlerin çoğunluğunun öğrenci olduğu ve çoğunlukla aileleriyle göç eden gençlerden oluştuğu görülmektedir. Tek başına göç eden gençler, önümüzdeki yıllarda ailelerini de yanlarına almayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Gençlerin %77,9'unun daha önce göç etmiş akrabalarının verdiği göç ile ilgili olumlu bilgiler olarak

gençlerin göç etmesini etkilediğini, kalan %22,1'inin ise akrabalarının tavsiyelerinin göç etmelerinde olumlu bir etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Aşağıdaki tablo 3'te ankete katılanların sosyoekonomik kimliklerine, Tablo 4'te ise gençlerin başlıca göç nedenleri ile korelasyon analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Ankete katılanların sosyoekonomik profili ile korelasyon analizi

		<i>Yaş</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Mezuniyet durumu</i>	<i>Medeni durumu</i>	<i>Meslek</i>	<i>Aylık hane geliri</i>
Yaş (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	1	.030	.151	-.124	-.245	-.028
Cinsiyet (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	.030	1	-.123	-.020	-.159	-.056
Mezuniyet durumu (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	.151	-.123	1	.093	.148	-.010
Medeni durumu (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	-.124	-.020	.093	1	.234	-.012
Meslek (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	-.028	-.056	-.010	-.012	.099	1
Aylık hane gelir (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	-.028	-.056	-.010	-.012	.099	1
		.620	.319	.853	.836	.076	

Yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçlarına göre mezuniyet durumuna bakıldığı zaman değişkenler arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Medeni durum dağılımına bakıldığında gençlerin -.124, gençlerin çoğunluğunu bekârlar oluşturmaktadır. Yaş grubunda aylık hane geliri -.028 çıkmıştır. Gençlerin aylık hane geliri 3000 ve altı çoğunluktadır. Gençlerin yaş grubunda sig değerleri 0 ve üstünde, anlamlıdır. Meslek grubuna bakıldığı zaman mezuniyet durumları 0,148 çoğunluk üniversite mezunudur. Aylık hane geliri sig değeri 0,99 meslek sahibi olanların geliri 3000-5000 aralığındadır. Meslek grubunda en yüksek sig değeri sağlık hizmetlerinin kentlerde daha iyi olmasının göç etkisi .638, meslek sahibi bireylerin en çok göç etme sebebi kırsal kesimdeki sağlık sektöründe olan yetersizliktir.

Tablo 4. Ankete katılanların başlıca göç nedenleriyle korelasyon analizi

		<i>Köylerde devlet desteğinin yetersiz olması</i>	<i>Kent sağlığı ve erişim kolaylığı</i>	<i>Kentlerde eğitim olanaklarının iyi olması</i>
Yaş (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	.018	.047	.038
Cinsiyet (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	.056	.072	.160
Mezuniyet durumu (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	.029	-.026	-.043
Medeni durumu (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	.003	-.089	-.123
Meslek (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	-.056	.026	-.065
Aylık hane gelir (N=320)	Pearson correlation Sig. (2 tailed)	-.078	-.022	.006
		.749	.398	.496
		.319	.198	.004
		.600	.647	.438
		.951	.112	.028
		.317	.638	.248
		.166	.699	.911

Mezuniyet durumunda sağlık hizmetlerine erişimin kolay olmasının kentlere göç edilmesindeki etkisine bakıldığı zaman sig değeri en yüksek mezuniyet kategorisinde görülmektedir. Aylık hane gelirine bakıldığı zaman ise orta, negatif ve pozitif dağılım mevcuttur. Hane gelirinde anlamlılık seviyesine bakıldığı zaman sig değerleri anlamlıdır sig değeri en yüksek olan eğitim şartlarının kentlerde daha iyi olmasının göçe etkisi sig değeri .911. Meslek grubunda en yüksek sig değeri sağlık hizmetlerinin kentlerde daha iyi olmasının göçe etkisi .638, meslek sahibi bireylerin en çok göç etme sebebi kırsal kesimdeki sağlık sektöründe olan yetersizliktir. En yüksek sig değeri devlet desteğinin yetersiz kalmasıdır.

Sorulara cevap veren katılımcılar sağlık ve eğitim olanaklarının kırsal alanlarda yetersiz olduğunu belirtmiştir. Grafikten de anlaşıldığı üzere bu olanakları yetersiz bulan kesim çoğunluktadır. Öte yandan olumsuz coğrafi şartların kentlere göç edilmesine olan etkisi incelendiğinde, verilen cevaplara bakıldığında cevaplar arasındaki dağılım diğer sorulara göre daha dengelidir.

Olumsuz iklim şartlarının kentlere göç edilmesine olan etkisi ile ilgili soruya verilen cevaplarda kısmen katılanlar ve katılıyorum cevabı birbirine yakındır. Ailedeki kız kaçırma, husumetler, kan davaları, miras vb. olayların göçe olan etkisine verilen cevaplar kısmen dengelidir. Gençler bu tarz olayların eğitim ve sağlık kadar önemli olmadığını düşünmektedir. Siyasi nedenler ve arkadaşlık ilişkilerinin göçe etkilerine verilen cevaplar incelendiğinde gençler bu durumdan açıkça etkilendiklerini belirtmişlerdir, verdikleri cevaplarla bu konudaki katılıyorum cevabı en çok işaretlenen soru olarak dikkat çekmektedir.

Göçlerin yarısından fazlasının işsizlik ve eğitimden kaynaklandığı yapılan çalışmalar neticesinde açıkça görülmektedir. Göç eden gençlerin iş bulmak için aylarca hatta yıllarca farklı bölgelere gidip kaldığı tespit edilmiştir. Göçlerin büyük bir çoğunluğu mevsimsel göç olup en çok yaz ve ilkbahar mevsimlerinde inşaat sektörü başta olmak üzere, tarım, tekstil, dokumacılık sektöründe çalışmak için gençlerin göç ettiği anlaşılmıştır. İlçede sağlık, eğitim, alt yapı, sosyal aktiviteler, eğlence alanları gibi gençlerin ilgisini çekebilecek alanlarda da yetersizliklerin olması göçü kaçınılmaz kılmaktadır.

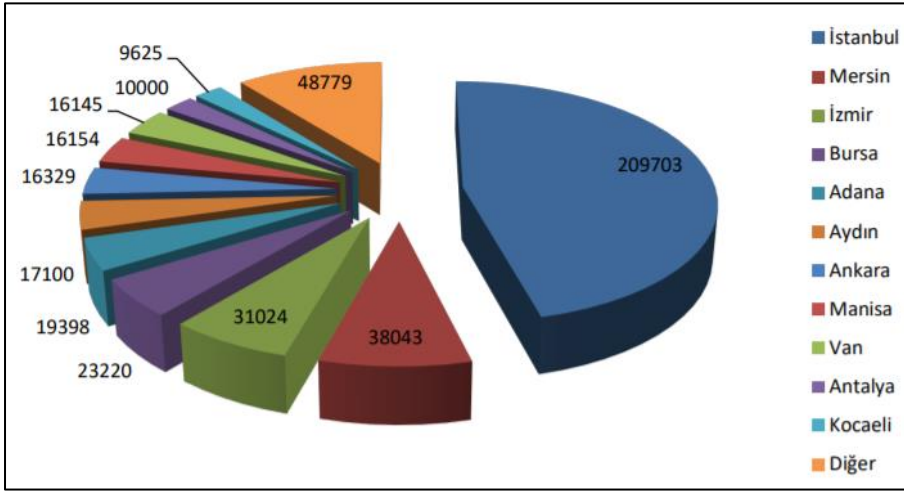
Daha önce kentsel alanlara göç etmiş akrabaların vermiş olduğu olumlu bilgilerin göçlere etkisi sorusuna, 317 kişi katılım sağlamıştır. Bunların %77,9 göçe etkisi olduğunu belirtirken; %22,1 göç etmelerinde akrabaların tavsiyelerinin etkisi olmadığını ifade etmiştir. Çoğunluk akrabaların vermiş olduğu olumlu bilgilerden etkilenmiştir. Teknolojinin geliştiği bir dönemde gençler akranlarını takip edebilmekte ve her daim onların neler yaptığını, eğlendiklerini, gezdiklerini görebilmektedir. Gençler aynı şeyleri kendilerinin de yapabileceğini düşünmektedir. Bu faaliyetleri Adilcevazlı gençlerin de yapabilmesi için öncelikle gençlerin çevrelerinde bu tür imkânlar ve fırsatlar olmalıdır. Adilcevazlı gençler yaşlıları eğlenirken, refah içerisinde yaşarken kendileri işsizlik ve geçim sıkıntıları ile uğraştığını düşünmektedir. Bu sorunları aşmak ve modern yaşama ayak uydurmak için gençler kırsal kesimlerde yaşamak istememektedir. Öte yandan kırsal kesimlerde geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık sektörlerinde gençler çalışmak istemediğini belirtmekte ekstansif tarımın yapıldığı Adilcevaz'da bu şartları ağır gören gençler kentlerdeki iş olanaklarının daha iyi olduğu düşüncesine inanmaktadır. Ayrıca kırsal kesimdeki kalabalık aileler geçim sorunlarını aşmak için aile üyelerinden birkaçını göçe teşvik etmektedir çünkü kırsal alanlarda tüm aile bireylerinin çalışabileceği iş imkânı yoktur. Sağlık sektörüne bakıldığı zaman ise Adilcevaz'da kırsal kesimde yaşayan gençler büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Köylerde hastane, sağlık ocakları gibi merkezlerin olmaması en ufak bir sağlık probleminde dahi kentlere gitmeyi mecbur kılmaktadır.

Ankette katılımcılara sorulan tarım ve hayvancılıkta devlet desteğinin yetersiz olması göç edilmesine etki eder mi sorusuna 317 kişi katılım sağlamış bunların %87,1'i destekleri yeterli bulmamıştır ve %14,2'si ise hayır, desteklemeler yeterlidir cevabını belirtmiştir. Çoğunluk desteklemeleri yeterli bulmadığını ifade etmiştir. İlave olarak, Adilcevaz'da daha önce göç etmiş bireylerin kırsal kesimdeki halka verdiği bilgiler, tavsiyeler ve öneriler de kırsal kesimdeki gençler için göçü cazip kılmaktadır. Tüm bu sorunlar birlikte değerlendirildiğinde Adilcevaz'da kırsal alanlarındaki göçün kaçınılmaz olduğu ve maalesef bu sorunun gelecek yıllarda da tartışma konusu olacağı anlaşılmaktadır.

4.1.3. Gençlerin göç ettiği zaman ve yer

Bitlis nüfusuna kayıtlı olan vatandaşlar sürekli olarak büyük şehirlere doğru göç etmişlerdir. İstanbul'daki Bitlis'li sayısı Bitlis'in nüfusuna hemen hemen yakındır. Göç edilen kentlerin çoğu, sanayisi gelişmiş ve iş gücü potansiyelinin fazla olduğu kentlerdir. Şekil 2'de, Bitlis'de yaşayan kişilerin diğer illere verdiği göç dağılımı görülmektedir.

Şekil 2. Bitlis ilinde yaşayan kişilerin göç ettiği diğer illere dağılımı

Bitlis ili Adilcevaz İlçesi'nden göç eden gençlerin hangi kentlere gittiği, yoğunluğun hangi bölgede olduğu, ne tür amaçlarla gençlerin o kentlere gittiği incelenerek tespit edilmiştir. Öncelikle, Adilcevaz'lı gençlerin göç ettiği kentlere bakıldığı zaman çevre illere göç yok denecek kadar azdır. En çok göç edilen çevre iller Van, Diyarbakır ve Ağrı'nın merkezidir. Bu kentlere göçün nedeni ise orada bulunan akrabaların yönlendirmesi sonucu olmuştur. Akrabalarının yanında kalmak onlarla beraber çalışmak amacı ile göç edilmiştir. Genel olarak gençlerin göç etme eğilimleri Marmara Bölgesine ve İç Anadolu Bölgesine olmuştur. Gençlerin en çok göç ettiği bölge İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi büyük şehirlerin yer aldığı Marmara Bölgesi'dir (%46,64). Göç etme oranına göre sırayla diğer bölgeler şu şekildedir; Orta Anadolu Bölgesi (%16,96), Akdeniz Bölgesi (%11,30), Ege Bölgesi (%10,24), Karadeniz Bölgesi (%6) ve Doğu Anadolu Bölgesi (%3,1), diğer ülkeler (%1,7). Ancak, bu alandaki endüstriyel büyüme nedeniyle Gaziantep'in bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne %3,1 gencin göç ettiği tespit edilmiştir.

Kent nezdinde bakıldığı zaman İstanbul ilk sırada yerini almakta, ardından sırayla Ankara, İzmir, Kocaeli ve Gaziantep illeri gelmektedir. Bu kentlere göçün sebepleri her şeyden önce o illerde istihdamın fazla olması, bölge olarak sanayi alanında gelişim göstermeleri olmuştur. Söz konusu iller olan İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Gaziantep gibi şehirler Bitlis'e nazaran son derece gelişmiştir.

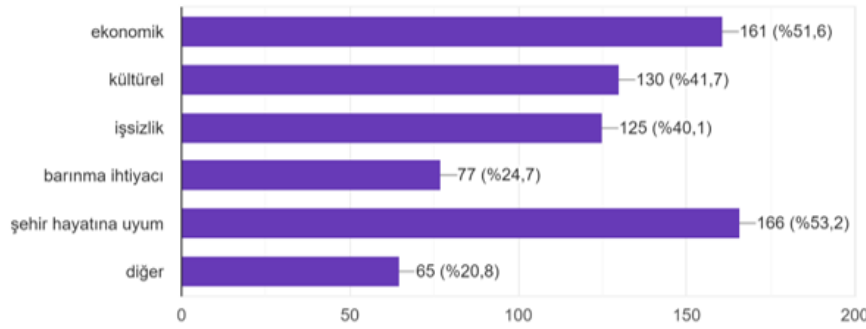
4.1.4. Kırsal alanlardan göç ettikten sonra yaşanan zorluklar

Gençler göç sonrasında barınma, işsizlik, ekonomik anlamda güçlüklerle karşılaşırken, kültürel ve şehir yaşamına uyum sağlamak konusunda da zorlanmaktadır. Normalde göç edenler için asıl sorun barınma gibi görünse de katılımcılar göç edecekleri yerleri önceden belirlediklerini ve barınma sorununu önceden çözdüklerini belirtmişlerdir.

Gençlerin kentlere göç ettikten sonra ailelerini yanlarına alıp almayacakları sorulduğunda 314 katılımcının vermiş oldukları cevapların %82,5'i ailesini yanına alacağını, buna karşılık %17,5'i ise ailesini yanlarına almayacaklarını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların büyük bir çoğunluğu göçten sonra ailesini yanına alma düşüncesindedir. "Kırsal alanlardan göç ettikten sonra göç edilen yerlerde yaşanan başlıca zorluklar nelerdir?" Sorusunu cevaplayan 312 katılımcıdan %53,2 şehir hayatına uyumda zorluk yaşandığını belirtilmiştir. Diğer zorluklar ise sırasıyla ekonomik, kültürel, işsizlik problemi, barınma ihtiyacı şeklinde belirtilmiştir. Barınma ihtiyacında (%24,7) oranının şehir hayatına uyum sağlamakta yaşanan zorluğa kıyasla daha az olmasının en önemli nedeni göç etmeden önce insanların gidecekleri yerlerdeki kalacakları yeri önceden belirlemesi ve barınma sorununu önceden çözmeleridir. Şekil 3'te kırsal alanlardan göç ettikten sonra yaşanan zorluklar gösterilmiştir.

Şekil 3. Kırsal alanlardan göç ettikten sonra yaşanan zorluklar

Ayrıca, “Covid 19’dan dolayı yoğun nüfuslu kentlerden Bitlis’e geri dönmeyi düşünüyor musunuz?” Sorusuna 312 katılımcının vermiş olduğu cevaptan %72,4 Bitlis’teki kırsal yerleşim yerlerine geri dönmeyi düşünmediğini belirtmiştir. %27,6 ise geri dönmeyi düşündüğünü ifade etmiştir.

4.1.5. Gençlerin kırsal alanlardan göç etmelerinin kırsal alanlarda bıraktığı etkiler

Kırsal kesimlerden kentlere doğru gerçekleşen göç hareketinin en önemli nedeni, ekonomik faktörlerdir. Sanayi devrimi ile beraber kırsal alandaki nüfusun geçimini sağladığı tarım sektörüne yavaş yavaş makinenin dâhil olması, tarımda işgücü ihtiyacını azaltmış ve bu iş kolunda çalışanlar yeni iş arayışları ile kentlere göçü başlatmıştır. Bu çalışmada, Bitlis Adilcevaz’daki gençlere yöneltilen “kırsal kesimde yaşayanlara kentsel alanlara göç etmelerini tavsiye ediyor musunuz” sorusuna gençler tavsiye dileklerinde bulunmuşlardır. İş bulabilmenin Bitlis’e nazaran daha kolay olduğunu, kültürel faaliyetlere katılıp kendilerini sosyal olarak geliştirebileceklerini ayrıca büyük kentlere göç ederek eğitim imkânlarından faydalanmanın daha iyi olacağını düşünmektedirler. Kırsal alandaki nüfus azalmaya devam edecektir. Kırsal alanlarda geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık sektörü maalesef yok olmakla karşı karşıyadır. Kırsal alanlardan yaşanan göç ile beraber Türkiye tarım ülkesi olma özelliğini gün geçtikçe yitirmektedir. Dünya üzerinde giderek artan tarım nüfusu Türkiye’de ise gün gittikçe düşüş göstermektedir. Bu durum Bitlis Adilcevaz örneğinden rahatlıkla görülebilmektedir. Öte yandan kırsal kesimlerdeki göç ile birlikte tarımsal üretimde meydana gelen azalmalar, Türkiye’de bugün pek çok ürünün ithal edilmesine neden olmaktadır. Özellikle tarımın geleceği olarak görülen genç nüfusun göç ediyor olması gelecek zamanlar için tarım sektöründe çok önemli tehditler oluşturmaktadır. Kırsal alanlardan göç ile tarım ve hayvancılık sektöründen uzaklaşma, gıda güvencesi birçok ürünü tehlike altına alacak olup ülke nüfusunun sağlıklı gıdalara erişmesi zorlaşacaktır. Kırsal yerlerden göç ile üretimden vazgeçilecek olup boş kalan araziler amaç dışı kullanılarak doğal kaynaklar hızla yok edilecektir. Kırsal kesimlerdeki göç sonucu tarım arazilerinde kaynak israfı oluşması beklenmektedir. Boş ve bakımdan mahrum kalan tarım arazileri erozyonlara maruz kalacaktır. “Devlet desteklerini yeterli buluyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %87’si devlet desteğinin yetersiz olduğunu ve hükümetin bu konuda somut adımlar atması gerektiğini belirtmiştir. Tarım ve Orman Bakanlığı 24-30 yaş arası genç çiftçilere kredi de dâhil olmak üzere birtakım destekler sağlamaktadır. Şu anda tarımsal destekler, tarımsal ürün destekleri, mazot desteği, gübre destekleri ve hibe programlarının yetersiz kaldığını ve bu çalışmaların halkın ihtiyaçlarına cevap veremediğini gençler ifade etmiştir. Ayrıca devlet bu destekleri sağlarken arazinin sahibi kim ise ona yardım etmektedir. Ancak araziyi işleyen kişi bazı durumlarda arazinin maliki olmamaktadır. Örneğin, arazi sahibi araziyi icar etmiş olabilir, burada devletin araziye ürünü eken kişiye destek vermesinin gerekli olduğu vurgulanmalıdır.

4.2. Nitel araştırmadan elde edilen bulgular

4.2.1. Odak grup görüşmesinden elde edilen bulgular

Gençlerle odak grup görüşmesinden, Doğu Anadolu Bölgesi’nin eğitim, sosyal imkânlar, sağlık ve altyapı vb. hizmetlerinde diğer bölgelerin gerisinde kaldığı, kişi başına düşen doktor sayısı, liseye kabul sayısı, nüfusa göre hastane yatak sayısı diğer bölgelere göre geride kaldığı anlaşılmaktadır. Bu yetersizlikler nedeniyle gençler sosyal, altyapı, eğitim, sağlık, işsizlik ve ekonomik nedenlerle sürekli başka bölgelere göç etmektedir.

Göç edilme sürelerine bakıldığı zaman çoğunlukla göçlerin 15 yıl önce yapılmış olduğu görülmektedir, dikkat edilmesi gereken başka bir konu ise gençlerin son 3 yıl içerisinde göç etme eğilimlerinin artmış olduğudur. Bunun en önemli nedenlerine bakıldığı zaman gençlerin Adilcevaz’da eğitim olanaklarını yeterince iyi bulmaması ve istihdamın, iş gücünün Adilcevaz’da yetersiz olmasıdır.

Gençlerin çoğu büyük kentlerde iş bulmanın Bitlis'e göre daha kolay olduğunu, kültürel faaliyetlere katılıp kendilerini geliştirebileceklerini ve büyük şehirlere göç ederek eğitim olanaklarından yararlanmanın daha iyi olacağını düşündükleri için kentsel alanlara göç etmeyi tavsiye etmektedirler. Bu durum kırsal kesimdeki genç nüfusun giderek azalmaya devam edeceğini göstermektedir. Bu yoğun göç nedeniyle Adilcevaz İlçesi'nin ana geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık sektörü ne yazık ki yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Buğday, arpa, şeker pancarı gibi temel ürünler başta olmak üzere birçok ürünü tehlikeye atacağı gibi, bugün Türkiye'de birçok ürünün ithalatına sebep olacaktır.

4.2.2. Kilit Bilgi Kaynağı Görüşmelerinden elde edilen bulgular

Araştırmada yapılan 6 KI'dan (Anahtar Bilgi Vericinden) alınan kişilerin görüşmesi aşağıdaki şekilde bahsedilmektedir:

Adem 20 yaşında üniversite öğrencisi, tıp fakültesinde 1. sınıfta okumaktadır. Memleketi Bitlis, 5 yıl önce Ankara'ya göç etmiştir. Düşük gelir seviyesine sahip bir aileye mensup olan Adem, babasının sürekli düzenli olmayan işlerde çalışmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Babasını liseye gidene kadar sadece 3 ay görebildiğini belirten Adem liseye geçtikten sonra ise bu sayının daha da düştüğünü ifade etmiştir. Bu durumdan etkilendiğini belirten Adem göç olayının insan hayatına etkilerinin çok fazla olduğunu ifade etmiştir.

Şahin, 24 yaşında Bitlis'in Adilcevaz ilçesinde doğmuştur. 2015 yılında İstanbul'a göç ettiklerini ifade etmiştir. Köylerinde ilkokul ve ortaokul olmadığından yatılı okumak zorunda kaldığını belirtmiştir, Bitlis'ten taşınmadan önce ailesi çiftçilikle uğraşan Şahin, kışın uzun sürmesi ve çok ağır geçmesinin göç etme fikrini yıldan yıla daha da cazip hale getirdiğini belirtmiştir. Kışın çok uzun ve ağır geçmesinden dolayı hayvanları, meralarının olmasına rağmen yılın büyük bölümü ahırda beslemek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Bundan dolayı maliyetin arttığını ve hayvanların gelişiminin de olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Ailesinin artık çocuklarının eğitimlerini yurtlarda sürdürmemesi için İstanbul'a taşınmak zorunda olduklarını belirtmiştir. Büyük şehre taşınmanın birçok sebebi olduğunu belirten Şahin göçün sadece eğitim ve sağlıkla ilgili olmadığını söylemektedir. Ayrıca kırsal bölgelerde arazi kavgaları, kış mevsiminde doğalgazın da olmadığını belirten Şahin, evin ısınması dahil büyük sorunların teşkil ettiğini belirtmiştir.

Derya 22 yaşında, Bitlis'in Hizan ilçesinde doğmuştur. 2011 yılında ailesiyle birlikte İzmir'e göç etmiştir. İzmir'de eğitimini devam ettirip öğretmen olmuştur. Ailesi Bitlis'te tarımla uğraşmaktadır. Derya'nın babası çiftçilik faaliyetleriyle uğraşmaktadır, tarımın Bitlis'teki hava koşullarının sert olması nedeniyle getirisinin düşük olduğunu belirten Derya, kalabalık bir aile oldukları için ailenin İzmir'e taşınma kararı aldıklarını ifade etmiştir. Derya'nın babası şu an İzmir'de esnaflık yapmaktadır. Ekonomik şartların İzmir'de, Bitlis'e nazaran çok daha iyi olduğunu söylemektedir. Derya göç ettikten sonra eğitim hayatındaki olanakların İzmir'de daha iyi olması nedeniyle geliştiğini belirtmektedir. Derya diğer kardeşlerinin de onunla beraber okuduğunu şu an onların da iş hayatına atıldığını ifade etmiştir. Göç ettikleri için pişman olmadıklarını ama tüm bu şartların Bitlis'in Hizan ilçesinde de olmasını istemektedirler.

Ferhat 24 yaşında Bitlis'te doğmuştur, Gaziantep'e 7 yıl önce göç etmiştir. Fabrika işçisidir. Yaşadığı bölgede yaşanan göçün büyük bir kısmının köylerden kente doğru yapıldığı ve daha çok ekonomik sebeplerden kaynaklandığını belirten Ferhat bu bölgede yaşayan halkın büyük çoğunluğunun geçimini sahip olduğu topraktan başka bir ifade ile tarımdan sağladığını ifade etmiştir. Toprak sahibi ailelerin fertleri tarımla uğraşırken topraksız yoksul aileler ise geçinebilmek için uğraş aramakta ve bu uğraşı sanayisi gelişmiş şehirlere göç etmekte veya mevsimlik işçi olarak da ifade edilen çalışma biçimini benimseyip dönemsel olarak başka şehirlere çalışmakta bulmaktadırlar. Ferhat da topraksız ve yoksul bir aileden gelmektedir. Yaşadığı köyde toprak sahibi insanlar, tüm gelirini ettikleri ürünlerden elde ederken küçük bir toprak parçasına sahip, Ferhat ve diğer aile bireyleri fabrikalarda çalışmak üzere Gaziantep'e taşınarak çareyi orada aramaktadır.

Baran 22 yaşında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi 4.sınıf öğrencisidir. 7 çocuklu bir ailenin 5. çocuğudur, 2010 yılında küçük abisinin üniversiteyi kazanmasıyla birlikte 3 abisinin de üniversiteye başlamış olduğu ve geçim sorunlarının başladığını söylemektedir. Bitlis'te genel olarak halkın maddi durumunun kötü olmasından dolayı yaşam şartlarının çok kötü olduğunu belirtmektedir. Bu sebeplerden ötürü 2009 yılında ailece Bitlis'ten Ankara'ya taşınmak zorunda kaldıklarını açıklayan Baran, Ankara'ya geldikleri zaman büyük abisinin ve babasının inşaatta çalışmaya başladığını yavaş yavaş geçim sorunlarının düzeldiğini fakat Ankara'ya alışamadıkları için birçok sorunla karşılaştıklarını belirtmiştir. Sınıfta, okulda, sokakta ve neredeyse hayatın her anında sürekli zorluklar yaşadığını belirten Baran, Ankara' da daha rahat yaşamaya başlamış olsalar da sürekli Bitlis'e gitmek için günleri saymaya başladığını belirtmektedir.

Delal, 18 yaşında üniversiteye hazırlanmaktadır. Bitlis'in Adilceviz ilçesinde Çanakyayla köyünde doğmuştur Babası inşaat işçisidir, yılın 7-8 ayı babasının işlerinden dolayı büyük şehirlere gitmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Sürekli göç eder durumda olduklarını hayatın onlar için düzenli olmadığını belirtmiştir. Bu durum Delal'in eğitim hayatını da etkilemiş, derslerine iyi bir şekilde hazırlanamamasına neden olmuştur. Çok sayıda okul değiştiren Delal eğitim hayatının kötü etkilendiğini ve bundan dolayı mutsuz olduğunu dile getirmektedir. Düzenli bir yaşam şekillerinin olmasını isteyen Delal, şartların buna müsaade etmediğini söylemiştir. Geçim sıkıntıları, göç edilen yere uyum sağlama, yeni bir kente ayak uydurmanın son derece zahmetli olduğunu ve ailesini yıprattığını ifade etmiştir.

Bitlis'te gençler sanayinin gelişmemiş olması, geçim kaynaklarının da sadece tarım ve hayvancılık olduğu, çeşitliliğin olmadığı bir iş alanından, üretimin olduğu sanayinin ve diğer gelişim gösteren sektörlerin yoğun olduğu bölgelere göç etmiştir. Sosyal imkânlar yönünden bakıldığında ise, göç edilen kentlerin sosyal olanaklarının son derece gelişmiş olduğu görülmektedir. Gençlerin ilgisini çekebilecek festival, oyun, eğlence faaliyetleri bu kentlerde mevcuttur. Bu imkânlar Bitlis'teki şartlarla kıyaslanamayacak kadar elverişlidir. Eğitim, sağlık, alt yapı gibi imkânların kentlerde iyi olması göçü kalıcı hale getirmektedir. Burada huzuru ve konforu yakalayan gençler bir daha Adilceviz'a dönmek istememektedir. Değnilmesi gereken önemli bir nokta da gençler sadece kendileri göç etmekle kalmayıp ailelerini de kentlere yanlarına almayı planlamaktadır. Bu durum kırsal alanlar için tehdit oluşturmaktadır, kırsal kesimlerdeki nüfusun azalmasına ve kentlerdeki özellikle metropollerin nüfusunun artmasına neden olmaktadır. Yapılan bu plansız göçler sosyolojik yapıyı bozmakla beraber ani nüfus hareketliliğine sebebiyet vermektedir. Bunların sonucunda kırsal kesimler boşalmakta kentler kalabalıklaşmaktadır. Kırsal alanlardaki nüfusun azalması sonucunda tarım ve hayvancılık giderek yok olmakta; kentlerdeki işsizliği ve nüfus yoğunluğunu arttırmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Gençler doğup büyüdükleri yerden gitmek isteyen gönüllü göçmenler olsalar da; eğitim koşulları, gelecekte iyi işlerde çalışma beklentileri, iyi yaşam imkânları göçtükleri yerlerde daha iyi olsa da büyüdükleri topraklardan ayrılmak gibi çok zor bir karar vermektedirler. Oyun oynadıkları sokakları, çocukluklarını, gençliklerini, sevdiklerini arkalarında bırakıp gitmektedirler. Sevdikleri ve değer verdikleri birçok şeyden, daha iyi olacağını düşündükleri bir gelecek için vazgeçmektedirler. Çalışmada bu sorunlara yakından bakıp sorunları ayrıntılı bir şekilde tespit ederek çözüm önerileri sunulmuştur.

Hem nitel ve nicel analizlerden göç sonrası bölgedeki gençlerin etkisi göz önüne alındığında, Adilceviz İlçesi kırsalında işgücünün azaldığı ve genç nüfusun çok az olduğu görülmüştür. İlçede yaşayanların büyük bir kısmı geçimini kırsal kesimden tarımsal üretimden sağlamaktadır. Adilceviz ilçesi kırsalındaki işsizliğin yanı sıra coğrafi koşullar, iklim koşulları, sağlık ve eğitim hizmetlerindeki kalitesizlik de göçün itici güçleridir. Genel olarak göç eden gençler, gittikleri yerde gelecek için fırsat bulduklarını bundan dolayı göç etmekten pişmanlık duymadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca gençler şehirlere göç ettikten sonra ailelerini de yanlarında götürmek istemektedir. Bu durum kırsal alanların zamanla boş kalacağını göstermektedir.

Kırsal kesimden göç, sadece Bitlis ilinde değil, ülkenin temel sorunları arasında yer almaktadır. Kırsal alanlardan göçün engellenmesi konusunda gerekli adımlar atılmalıdır. Halka ve özellikle gençlere önem verilmeli, gençlerin talepleri göz ardı edilmemelidir. Online anket aracılığıyla gençlere kırsal yerleşim yerlerinden göçü önlemek için devletten ne gibi destekler bekledikleri sorulduğunda, gençler öncelikle mevcut desteklerin yetersiz olduğunu, tarım alanında büyük teşviklere ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Gençleri kırsal kesimlerde tutacak hibe ve sübvansiyon destekleri sağlanmalıdır. Adilceviz ilçesinde sosyal, kültürel, eğitim ve sağlık sektörlerine yeterli düzeyde önem verilmediği görülmektedir. Bu alanlara yoğunlaşmalı devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları çalışmalar yürütmelidir. Bu çalışmada hükümetin tarım ve hayvancılık politikasını gözden geçirmesini ürünlerin girdi fiyatlarını düşürmeye ve çıktı (ürün) fiyatlarını arttırmaya odaklanılması önerilmektedir. Söz konusu durum sadece tarımla uğraşan insanlara fayda sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda göç olgusunu da azaltacaktır. Yine devlet, çiftçi kayıt sistemi aracılığıyla toprak sahiplerine tarım desteği sağlamakta, ancak araziyi işleyene yani üreticiye destek sağlamamaktadır. Bu bağlamda, ziraat memurları, üreticiyi denetlemek ve onlara gerekli desteği sağlamak için sahaya çıkmalıdır, üretim sahada bizzat tespit edilmelidir. Yine Bitlis'te mevcut turistik alanların iyileştirilmesi, gençlere istihdam olanakları sağlanmasına yardımcı olacaktır. Adilceviz ilçesinde kırsal kalkınma için kadınlara önem verilmesi çalışmaya teşvik edilmesi iş ve ekonomide aktif rol oynamaları sağlanmalıdır. Bitlis'te özel sektörü canlandıracak teşvik paketleri oluşturulmalıdır. Kamu ve özel sektör iş birliği ile şehirde sosyal ve ekonomik canlılık sağlanmalıdır. Yeni iş sahaları açılmalıdır. Gençlere beceriler kazandırılmalı ve girişimleri desteklenmelidir. Bitlis'in Adilceviz ilçesinde tarım ve hayvancılık sektöründe gençlerin

bilinçlendirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Halk eğitim kurslarıyla gençlere doğayı, hayvanları, toprağı tanıyabilme imkânı sunulmalıdır. Kırsal kesimlerde gençlerin ilgisini çekebilecek faaliyetler ve kendilerini geliştirebilecek kursların daha da arttırılması gerekmektedir. Tarımda etkin rol almaları için gençlere tarımsal makine aletleri desteğı sağlanmalı, tarım arazilerini sürmeleri ve üretime katkıda bulunmaları için tarımsal aletlerdeki fiyatlar indirimli bir şekilde gençlere sunulmalıdır. Gençlere tarım ve hayvancılık eğitimi ile ilgili seminerler verilmeli, gelişen teknoloji ile birlikte uyumlu bir çalışma alanı sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Ahsan, M.M. (2017). Role and Policy Challenges of Local Governments on Environmentally Induced Displacement and Migration in Bangladesh. In Mahmut Güler & Menaf Turan (Ed.), *Belediyelerin geleceğı ve yeni yaklaşımlar (Future of Municipalities and New Approaches)* 1. Vol. (pp.526-538). Istanbul: Marmara Belediyeler Birliğı Kültür Yayınları.
- Ahsan, M.M. (2019). *Bangladeş ve Amerika Birleşik Devletlerinden Seçilmiş Kıyı Alanlarında Çevreden Kaynaklanan Göç*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslantürk, O. (2020). Türkiye'ye Yönelik Göç ve İltica Hareketleri: Suriyeliler Örneğı, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 172-201.
- Ayyıldız A. ve, Karataş, K. (2021). Bugünün Türkiye'sinde Göç Gerçeğı: Küresel Hareketliliğın Neresindeyiz, *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 473-500.
- Bakırcı, M. (2007). *Kırsal Kalkınma: Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Bayraklı, C. (2007). *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçen Konutlarında Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneğı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Birinci, S. (2018). Ardahan İlinde İç Göç Hareketinin Yaş ve Cinsiyet Yapısının Analizi (1995-2016). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 457 - 473.
- BİKADER (2021). Bitlis Girişimci Kadın Derneğı, Erişim adresi <https://www.bikader.com/bitlis/>
- Bülbül, S. ve Köse, A. (2010). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94
- Ekici, S. ve Tuncel G. (2015). Göç ve İnsan, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 9– 22.
- Ekmekçiler, Ü. (2011). *Kırsal Göç Hareketlerinin Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Diyarbakır İl Örneğı*, (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eurostat., 2021. *Statistical regions level 2 in Turkey as of 18th July 2016*, Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/345175/7773495/TR.pdf> (01.08.2021)
- Karaalp-Orhan, H S. (2020). Regional Disparities in Turkey: A Socio-Economic Perspective, *European Journal of Sustainable Development*, 9(3): 103-115 Doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n3p103
- Khalaf, S. (2019). Doğu Anadolu Bölgesi'nde Nüfus Gelişimi, *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (6)2, 241 – 262.
- Kızılkaya, M. (2014). *Türkiye'de İç Göçün Sosyo Ekonomik Nedenleri: Ardahan İli Örneğı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Öcal, F. ve Eren. G. (2016). Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri, *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154-158.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye'de Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, 30.
- Özkan, R. (2019). Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(47), 127 - 145.

- Şengün, T. ve Boyraz, Z. (2008). The Evaluation Of The Physical Characteristics Of The East And The Southern-East Anatolia Regions From The Point Of Terror Activities And Border Security, *Eastern Geographical Review* 20.
- Şen, M. (2014). Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 248-276.
- TÜİK (2020). Regional Statistics, Erişim adresi <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/anaSayfa.do?dil=en>.
- TÜİK (2021). İlçe nüfusu. Erişim adresi: https://www.tuik.gov.tr/duyuru/favori_raporlar
- TÜİK (2021a). Nüfus ve demografi. . Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
- TÜİK (2022). Nüfus ve demografi. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>
- Tarnet (2021). Tarım Alanındaki Devlet Destekleri, Erişim adresi <https://www.tarnet.com.tr/medya-merkezi/blog/tarim-alanindaki-devlet-destekleri/>
- Yalçın, G. (2016). Kırsal Göç ve Tarımsal Üretim Etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Dergisi*, 154-158
- Yulaı, A. (2014). Samsun İlinde Kırsal Göçün Sebepleri ve Tarıma Etkileri, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 699-722.